

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПРАВА

Кафедра кримінального права та кримінології

КУРСОВА РОБОТА

з кримінального права України

(назва дисципліни)

на тему: «Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил
України та інших військових формувань»

Здобувач вищої освіти

I курсу ПБК-19-8 групи

Галузі знань 08 «Право»

Спеціальності 081 «Право»

Самошина І.С.

(прізвище та ініціали)

Керівник

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала

Кількість балів:

Оцінка: ЄКТС

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Реєстраційний №

(дата)

(П..І.Б.)

Державний податковий університет

Кафедра _____
Дисципліна _____
Спеціальність _____ «Право» _____
Курс _____ Група _____ Семестр _____

ЗАВДАННЯ

на курсову роботу

здобувача вищої освіти _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема курсової роботи _____

2. Строк здачі здобувачем вищої освіти закінченої роботи _____

3. Вихідні дані по роботі _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які підлягають розробці)

5. Перелік графічного матеріалу (з точним значенням обов'язкових креслень) _____

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів курсової роботи	Строк виконання етапів (роботи)	Примітки
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи		
2.	Підготовка 30 % курсової роботи та подання її керівнику		
3.	Підготовка 70 % курсової роботи та подання керівнику		
4.	Підготовка 100 % курсової роботи та подання керівнику		
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника		
6.	Отримання відгуку керівника роботи		
7.	Захист курсової роботи		

Здобувач вищої освіти _____
.....(підпис)

Керівник _____
(підпис)

„_____” _____р.

(прізвище, ім'я, по батькові)

Додаток В

РЕЦЕНЗІЯ
по курсовій роботі
здобувача вищої освіти _____
з дисципліни: _____ за темою: _____

Основні дані про курсову роботу:

Відповідність структури роботи предмету
дослідження

Ступінь розкриття
теми

Ступінь опрацювання нормативно-правових джерел, навчальної та наукової
літератури

Позитивні досягнення в
роботі:

Основні зауваження по
роботі:

Загальний висновок:
Курсова робота за змістом та оформленням

вказати відповідність встановленим вимогам
Кількість балів за попереднім оцінюванням роботи відповідно до
встановлених критеріїв (зміст, оформлення тощо) _____
за 100-бальною шкалою, не більше 50 балів (до усного захисту)

Кількість балів, одержаних за усний захист роботи

(до 50 балів)

Підсумкова оцінка за роботу _____ / _____ / _____
за 100-бальною шкалою / традиційною / та шкалою ЄКТС

посада викладача (наукового керівника)

підпис
Прізвище І.П.

посада викладача, котрий проводив усний захист

підпис
Прізвище І.П.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. Теоретико-правові аспекти злочину у сфері діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.....	5
1.1. Поняття перешкодження діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.....	5
1.2. Поняття кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.....	15
РОЗДІЛ ІІ. Кримінально-правова характеристика перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань	19
2.1. Способи перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань та їх попередження.....	19
2.2. Склад злочину передбаченого ст. 114-1 Кримінального кодексу України.....	21
РОЗДІЛ ІІІ Правові підстави кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань	31
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

Актуальність теми. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України дають відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України створює перешкоди, або встановлює будь-які обмежень у законній діяльності військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань України при виконанні ними своїх службових обов'язків в особливий період, що призводить до суспільно небезпечних наслідків. Тому питання кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності Збройних сил України залишається актуальним в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над тематикою, що дотичить нашого дослідження працюють такі вчені як: Я.С. Безпала, Е.М. Блажівський, Р.В. Вереша, Л.В. Дорош, О. Дудоров, І.М. Залялова, І.О. Зінченко, О.О. Кваша, С.Я. Лиховий, Л.П. Медіна, М. Мягков, В.І. Осадов і інші.

Метою роботи є дослідження питання кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності ЗСУ та інших військових формувань України в особливий період.

Предметом курсової роботи є діяльність Збройних сил України та інших військових формувань. Об'єктом курсової роботи є відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних сил України та іншим військовим формуванням.

Під час написання роботи нами поставлено ряд наступних завдань:

1. Охарактеризувати поняття перешкоджання діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань
2. Проаналізувати питання кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань

3. Визначити способи перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань та їх попередження

4. Охарактеризувати склад злочину передбаченого ст. 114-1 Кримінального кодексу України

5. Визначити правові підстави кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.

При написанні роботи ми використовували такі методи:

Аналізу: проаналізували поняття суспільної небезпечності, кримінальної відповідальності за перешкодження діяльності ЗСУ та інших військових формувань.

Діалектичний: на основі праць дослідників розкрили поняття перешкодження діяльності ЗСУ та інших військових формувань України.

Системно-структурний метод: охарактеризували окремі елементи складу злочину в сфері перешкодження діяльності ЗСУ.

Формально-юридичний: за допомогою даного методу ми провели детальний аналіз дійсного кримінального законодавства в розрізі перешкодження діяльності військовим формуванням.

Отримані результати дослідження можна використовувати як обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства, яке регулює порядок кримінальної відповідальності за перешкодження діяльності Збройних сил України.

Розділ І. Теоретико-правові аспекти злочину у сфері діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань

1.1. Поняття перешкоджання діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань

В теорії кримінального права існують мотиви стверджувати, що перешкоджання діяльності Збройних сил України та інших військових формувань полягає в суспільно небезпечних діях та бездіяльності суб'єкта складу даного кримінального правопорушення. Дане твердження ще впливає зі змісту поняття діяльності ЗСУ та інших військових формувань. Діяльність - це соціально сформована й організована активність, що передбачає наявність двох обов'язкових елементів: особи, яка діє, і предмета дії, тобто суб'єкта й об'єкта [1; с. 67]. Таким чином, суб'єктом діяльності є Збройні Сили України, інші військові формування та їх посадові особи як носії (суб'єкти) державної влади. Об'єктом вказаної діяльності є функції Збройних Сил України та інших військових формувань, які виконуються ними шляхом реалізації наданих їм законами України повноважень (прав та обов'язків).

Таким чином, у ч. 1 ст. 114-1 КК України встановлено відповідальність за створення перешкод суб'єктам державної діяльності: Збройним Силам України (Міністерству оборони України як центральному органу виконавчої влади і військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України, Генеральному штабу Збройних Сил України як головному органу військового управління, Сухопутним військам, Повітряним Силам України, Військово-Морським Силам України, з'єднанням, військовим частинам, військовим навчальним закладам - ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили України») та іншим утвореним відповідно до законів України військовим формуванням (Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки України, Державній прикордонній службі України, Військовій службі правопорядку у

Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту, Національній гвардії України) у виконанні покладених на них Конституцією України і законами України функцій, які реалізуються такими формуваннями шляхом здійснення ними повноважень (прав та обов'язків) [2].

Відповідно до ч. 2 і ч. 3 ст. 17 Конституції України оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України, а забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України - на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. На підставі вказаних положень у ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» закріплено функції останніх: оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності шляхом забезпечення стримування збройної агресії проти України та відсічі їй, охорони повітряного простору держави та підводного простору в межах територіального моря України у випадках, визначених законом, участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом [3]. Водночас основними складовими діяльності Збройних Сил України (ст. 12 вказаного закону) визначено підготовку Збройних Сил України до виконання покладених на них Конституцією України завдань, організацію та забезпечення їх виконання, підтримання на належному рівні бойової і мобілізаційної готовності та боєздатності, виховну роботу, збереження життя і здоров'я особового складу, забезпечення законності та військової дисципліни в Збройних Силах України [3].

Підтримання належного рівня оперативної готовності безпосередньо пов'язане з можливістю виконання Збройних Сил України поставлених перед ними завдань. У свою чергу, до перешкод законної діяльності Збройних Сил України може належати суспільно-небезпечна бездіяльність:

а) осіб, які підлягають виклику на бойові дії;

б) невиконання офіцерами військового комісаріату своїх службових обов'язків щодо мобілізаційної діяльності;

в) службових осіб центральних органів виконавчої влади, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування шляхом невиконання ними обов'язків у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації, передбачених ст. ст. 12, 13, 14, 15, 17 та 18 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [4].

Тому певний етап у рамках перешкодження законній діяльності збройних сил та інших військових структур України може характеризуватись суспільно небезпечною бездіяльністю суб'єкта суспільно небезпечних діянь.

З'ясування кола суспільно небезпечних дій, які утворюють об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, має свої особливості. Вагоме значення для вирішення цього питання відіграє застосування порівняльно-правового методу.

Так, аналіз Особливої частини КК України свідчить про наявність низки складів злочинів (ст. 157 «Перешкодження здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача», ст. 160 «Порушення законодавства про референдум», ст. 170 «Перешкодження законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій», ст. 171 «Перешкодження законній професійній діяльності журналістів», ст. 174 «Примушування до участі в страйку або перешкодження участі в страйку», ст. 180 «Перешкодження здійсненню релігійного обряду», ст. 340 «Незаконне перешкодження організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій», ст. 382 «Невиконання судового рішення» і ст. 386 «Перешкодження з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до

відмови від давання показань чи висновку» КК України), у яких суспільно небезпечне діяння полягає в перешкодженні відповідним суб'єктам реалізації ними законних прав та обов'язків. Водночас у диспозиціях двох із вказаних статей Особливої частини КК України розкриваються способи такого перешкодження: насильством, обманом, погрозою, підкупом або іншим чином (ч. 1 ст. 160 КК України), шляхом насильства чи погрози застосування насильства або через інші незаконні дії (ст. 174 КК України) [5].

Ми вважаємо, що ознака законності повинна використовуватись двічі. По-перше, для визначення законності самої діяльності. Кримінально покараним має бути тільки перешкодження такому виду діяльності, що не заборонена законом. Саме не заборонена, а не регламентована, оскільки деякі види діяльності, перешкодження яким може тягти за собою кримінальну відповідальність, не мають чіткої законодавчої регламентації.

Таким чином, актуальне законодавство України не регламентує порядок проведення релігійного обряду, воно може встановлювати лише певні обмеження на право здійснювати релігійні обряди, обумовлені необхідністю забезпечення громадської безпеки та порядку, життя, здоров'я та моралі, прав і свобод інших громадян [5; с. 39]. У той же час перешкодження незаконній діяльності не становить суспільної небезпеки і не може бути кримінально караним. Так, правильно зазначає Анісімов, що не є злочином перешкодження зловживанню журналістом свободою масової інформації. До таких зловживань відноситься використання засобів масової інформації для вчинення кримінально караних діянь, для розповсюдження відомостей, що становлять державну чи іншу охоронювану законом таємницю, для розповсюдження порнографічних, таких, що пропагують культ насильства та жорстокості, матеріалів тощо [6; с. 181].

По-друге, ознака незаконності має стосуватись самого перешкодження, адже не завжди перешкодження певній законній діяльності суперечить вимогам

закону. У цьому випадку має діяти зворотній принцип - легітимне перешкоджання має бути чітко регламентоване нормами законодавства. Так, правильно зазначає Л. Костенко, що не утворюють складу перешкоджання законній професійній діяльності журналіста дії, які хоча фактично і перешкодили журналістам в його діяльності, але були вчинені на законних підставах (наприклад, припинення випуску друкованого засобу масової інформації за рішенням суду, позбавлення журналіста акредитації за перевищення ним своїх повноважень чи невиконання обов'язків) [6; с. 192]. Якщо ж законодавством певна особа не наділена повноваженнями щодо перешкоджання законній діяльності, то таке діяння утворює склад злочину.

Так, відповідно до положень Закону України «Про політичні партії в Україні» в разі певних порушень вимог закону з боку політичної партії орган, який зареєстрував політичну партію, має звернутися до суду з поданням про анулювання реєстраційного свідоцтва [7]. Рішення про анулювання реєстраційного свідоцтва приймає тільки суд. Якщо ж орган, який здійснює реєстрацію, самостійно припинить реєстрацію політичної партії без рішення суду, то таке діяння утворює склад перешкоджання діяльності політичної партії.

У той же час врахування такої ознаки, як законність зовсім не означає, що вона має бути обов'язково вказано в тексті закону. У деяких випадках це навіть недоречно. Так, зазначаючи в статті 114-1 КК України, що перешкоджання має здійснюватися законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, законодавець ніби допускає, що такі формування можуть здійснювати і незаконну діяльність. Такий підхід по відношенню до державних органів, до яких належить і сам законодавець, виглядає дещо дивним. Як правильно зазначає В.І. Маркін, спеціальні вказівки на незаконність, неправомірність, протиправність тощо діянь допустимі лише в статтях Особливої частини КК України, пов'язаних із сферами суспільного життя, що отримали належне нормативно-правове регулювання. Йдеться про випадки, коли аналіз галузевого законодавства дозволяє сформулювати чіткий перелік діянь, які

вважаються законними, коли суб'єкт діє в законодавчому полі, та перелік протилежних, незаконних діянь [8; с. 231].

Аналіз положень КК України показує, що законодавець використовує термін «перешкоджання» для позначення як активної поведінки (як правило, вказуючи на певний спосіб, наприклад, у статті 340 КК України), так і пасивної (ненадання певного роду інформації, невиконання рішень тощо, наприклад, у статті 351 КК України), тож можна зробити висновок про те, що перешкоджання може виражатись як у формі дії, так і бездіяльності. Такої ж думки дотримується і більшість дослідників [8; с. 160].

Як правильно зазначає Д.О. Олейніков, перешкоджання може здійснюватися у двох основних видах: інтелектуальному (погрози, розповсюдження певних закликів, відомостей тощо) та фізичному (вчинення певних дій) [9; с. 48].

Аналіз положень законодавства показує, що в кожному конкретному злочині залежно від виду діяльності, якій перешкоджає винний, принципово не змінюючи зміст цього поняття, законодавець може суттєво обмежувати його обсяг вказівкою на різні способи діяння. Свою специфіку має і перешкоджання конкретним видам законної діяльності.

Так, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого в статті 114-1 КК України, є час вчинення злочину - в особливий період, під яким відповідно до положень статті 1 Закону України «Про оборону України» слід розуміти період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [10].

Викладене дає підстави стверджувати, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, є суспільно небезпечні дії, які, по-перше, полягають у будь-якій активній поведінці суб'єкта, що створює перепони для виконання Збройними Силами України чи іншими військовими формуваннями функцій шляхом реалізації останніми наданих їм законами України прав та обов'язків в особливий період; по-друге, у низці випадків такі дії можуть співпадати з ознаками об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених іншими статтями КК України (застосування насильства до осіб із метою неприбуття останніх до пунктів мобілізації тощо) або визнаються злочинними виключно в контексті положень ч. 1 ст. 114-1 КК України (блокування місць розташування військових підрозділів із метою недопущення їх передислокації в зону бойових дій тощо); по-третє, коло таких суспільно небезпечних дій є надзвичайно широким, а конкретні форми їх прояву залежать від конкретних функцій, прав та обов'язків Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період, проти реалізації яких вони спрямовані. У зв'язку із цим під час кваліфікації дій винного необхідно виходити із положень спеціального законодавства у сфері національної безпеки України, яким регулюються повноваження військових формувань в особливий період, та змісту суспільно небезпечних дій (бездіяльності) суб'єкта.

Важливим питанням, яке підлягає вирішенню в межах аналізу конкретного способу вчинення перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період, є питання кваліфікації за сукупністю з іншими злочинами, що можуть полягати, зокрема, у пошкодженні або знищенні майна певних осіб або погрозі знищити чи пошкодити таке майно. У цьому випадку застосовується правило кваліфікації, за яким якщо спосіб вчинення злочину утворює більш тяжкий або однаковий за ступенем тяжкості злочин, то кваліфікація здійснюється за сукупністю статей Особливої частини КК України. Наприклад, з метою не допустити просування військового підрозділу до місця несення військової служби винний застосовує

насильство до військовослужбовця та спричиняє йому тілесне ушкодження. Варіанти кваліфікації в такому випадку залежатимуть від ступеня тяжкості таких ушкоджень.

Дослідження об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, наведеним не вичерпується. Так, зважаючи на родовий об'єкт цього складу злочину, сфера дії зазначеної статті, з одного боку, є дещо звуженою, з іншого - аналіз спеціальних законів у сфері національної безпеки України дає підстави стверджувати, що законна діяльність Збройних Сил України не обмежується виконанням функцій щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності, у зв'язку із чим не всі дії, спрямовані на перешкоджання такій діяльності, є такими, що створюють загрозу національній безпеці України.

Щодо першого аспекту, відповідно до ст. 1 Закону України «Про оборону України» [7] та ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [8], особливий період - це період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ та організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців щодо прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Наведене дає підстави стверджувати про необхідність розширення кола суб'єктів, перешкоджання діяльності яких утворює склад цього злочину шляхом передбачення в диспозиції ст. 114-1 КК України відповідальності за перешкоджання в особливий період діяльності не лише Збройних Сил України

чи інших військових формувань, але й об'єктів національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, сил цивільного захисту, підприємств, установ й організацій, а також виконанню громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Запропонований підхід повністю узгоджується, зокрема, з положеннями ч. 3 ст. 17 Конституції України, відповідно до якої забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються також на правоохоронні органи держави. Значна кількість останніх (МВС України, Генеральна прокуратура України тощо) не входить до системи Збройних Сил України і не є військовими формуваннями, але разом із Збройними Силами України та військовими формуваннями беруть участь в обороні держави (ст. 12 Закону України «Про оборону України»), яка базується на готовності та здатності органів державної влади, усіх ланок воєнної організації України, органів місцевого самоврядування, єдиної системи цивільного захисту, національної економіки до переведення (за необхідності) з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а також готовності населення і території держави до оборони (ст. 2 Закону України «Про оборону України»),

Щодо другого аспекту, законна діяльність Збройних Сил України не обмежується виконанням функцій стосовно оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, безпосередньо закріплених у Конституції України та Законі України «Про Збройні Сили України». Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» остання полягає у веденні підсобного господарства, виробництві продукції, виконанні робіт і наданні послуг, передачі в оренду рухомого та нерухомого військового майна [9].

Вказана обставина з урахуванням специфіки основного безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, що входить до групи суспільних відносин, поставлених під охорону Розділу I Особливої частини КК України, дає підстави стверджувати про необхідність уточнення диспозиції зазначеної статті шляхом встановлення відповідальності виключно за вчинення суспільно небезпечних діянь, які полягають у перешкодженні діяльності Збройних Сил України чи інших військових формувань, безпосередньо пов'язаної із виконанням їх основних функцій і завдань.

1.2. Поняття кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань

Частина 1 ст. 114-1 Кримінального Кодексу України встановлює кримінальну відповідальність за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом [1]. Отже, правовими (юридичними) підставами кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період є діяння, яке містить склад злочину, передбаченого ст. 114-1 КК.

Склад злочину, передбачений ст. 114-1 КК, включає чотири складові: об'єкт злочину, об'єктивна сторона злочину, суб'єкт злочину і суб'єктивна сторона злочину.

Об'єктом злочину, передбаченого ст. 114-1 КК, є національна безпека України. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» національна безпека України - це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної

діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [2].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України» Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, є суб'єктами забезпечення національної безпеки України [2].

Збройні Сили України - це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Відповідно до ч. 4 ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України, відповідно до закону, можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, боротьби з тероризмом і піратством, посилення охорони державного кордону, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні і континентального шельфу України та їх правового оформлення, протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у відкритому морі, ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України [3].

До інших військових формувань слід відносити: Службу безпеки України, Службу зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України, Державну прикордонну службу України, Національну гвардію України, Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України.

Додатковим об'єктом злочину є - законна діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань. Законною визнається така діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань, яка не суперечить Конституції та чинному законодавству України.

Порядок здійснення законної діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань встановлений багатьма законодавчими актами. Зокрема, це Конституція України, закони України: Про основи національної безпеки України; Про оборону України; Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію; Про військовий обов'язок і військову службу; Про правовий режим надзвичайного стану; Про правовий режим воєнного стану; Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави; Про боротьбу з тероризмом; Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання; Про Збройні Сили України; Про Службу безпеки України; Про Службу зовнішньої розвідки України; Про Національну гвардію України; Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей тощо.

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ч. 1 ст. 104-1 КК, характеризують дії або бездіяльність, які полягають у перешкодженні законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України в особливий період.

Під перешкодженням законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України слід розуміти умисне створення перешкод

або встановлення будь-яких обмежень у законній діяльності військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань України при виконанні ними своїх службових обов'язків в особливий період.

Розділ II. Кримінально-правова характеристика перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань

2.1. Способи перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань та їх попередження

Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України може відбуватися у різний спосіб, наприклад: блокування органів військового управління, об'єднань, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій, стратегічних об'єктів, окремих підрозділів, шляхів сполучення, руху військового транспорту шляхом перекриття руху, виставлення пікетів або постів, організації скупчення людей, тварин або транспорту, влаштування перепон, барикад, завалів, руйнування або пошкодження шляхів сполучення, обладнання, споруд, засобів зв'язку чи сигналізації, транспортних засобів тощо; пошкодження, знищення, захоплення або незаконне утримання військових об'єктів, споруд, будівель, техніки, транспорту та об'єктів інфраструктури; примушення шляхом шантажу, насильства або обману військовослужбовця до виконання незаконних дій або невиконання законних дій; інші дії, що спрямовані на створення перепон у діяльності або виконанні військовослужбовцями Збройних Сил України та інших військових формувань України своїх службових обов'язків.

Якщо спосіб перешкоджання утворює ознаки самостійного злочину (наприклад, посягання на життя або здоров'я, викрадення людини, захоплення заручників, знищення або пошкодження майна, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, перевищення влади або службових повноважень тощо) - вчинене, за наявності для того підстав, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів.

Часом вчинення злочину, за ст. 114-1 КК, є особливий період. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про оборону України» [4] та ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [5] особливий період - період, що

настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій. Отже, перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України утворює злочин за ст. 114-1 КК, якщо такі дії відбуваються з моменту оголошення мобілізації (крім цільової) чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

За ч. 1 ст. 114-1 КК злочин вважається закінченим з моменту перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.

Суб'єкт злочину загальний - фізична, осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом. Ставлення до наслідків у вигляді загибелі людей або інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 114-1 КК) характеризується умислом або необережністю.

Кваліфікуючі ознаки злочину, за ч. 2 ст. 114-1 КК - те саме діяння, яке призвело до загибелі людей або інших тяжких наслідків. Оскільки таке діяння спричиняє злочинну шкоду іншим безпосереднім об'єктам (життя, здоров'я, власність тощо) кримінально-правової охорони, воно повинно кваліфікуватися за правилами сукупності злочинів.

2.2. Склад злочину передбаченого ст. 114-1 Кримінального кодексу України

Збройні сили України — це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності [12]. Суспільна небезпека злочину, що розглядається, полягає у тому, що в результаті незаконного втручання осіб в законну діяльність ЗСУ України та інших військових формувань створюються перешкоди в механізмі, спрямованому на забезпечення безпеки нашої держави від зовнішніх та внутрішніх загроз.

А отже, у тому випадку, коли Збройні Сили України та інші військові формування, які покликані забезпечувати національну безпеку України, внаслідок чийхось умисних та цілеспрямованих дій не здатні у повній мірі реалізовувати свої функції та свій потенціал, під загрозу спричинення шкоди ставиться зовнішня та внутрішня безпека України, її обороноздатність, цілісність та недоторканність. Отже, родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, виступають суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, тобто основи національної безпеки України [13]. ЗСУ є відповідним засобом забезпечення національної безпеки України, тому перешкоджання їх діяльності створює загрозу спричинення шкоди національній безпеці України внаслідок блокування передбаченого законом механізму нейтралізації чи усунення загроз національній безпеці України. У висновку проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України)» зазначається, що пропозиція про віднесення злочину, передбаченого ст. 114-1 (у редакції проекту), до злочинів проти основ національної безпеки України (розділ I Особливої частини КК) є сумнівною, адже «... об'єктом його посягання буде не національна безпека України як така, а законна діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань, до якої відноситься, зокрема, й господарська діяльність (див. ст. 14 Закону України «Про Збройні

Сили України» та Закон України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України»)). Зазначена позиція, на наш погляд, дещо суперечить наведеним вище аргументом на користь знаходження злочину, передбаченого ст. 114-1 К України у складі Розділу 1 Особливої частини КК України, а тому під час подальшого аналізу вона не буде враховуватися [13].

Додатковий об'єкт у кожному конкретному випадку вчинення злочину може визначатися, виходячи із тих завдань, які були поставлені перед відповідним підрозділом ЗСУ чи іншого військового формування відповідно до закону [14, с. 140]. Так, згідно із ч. 4 ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України», з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, боротьби з тероризмом і піратством, посилення охорони державного кордону, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні і континентального шельфу України та їх правового оформлення, протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у відкритому морі, ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України. Ч. 2 ст. 114-1 КК України є закінченим злочином з моменту настання суспільно небезпечних наслідків, які в даній нормі є кваліфікуючою ознакою: загибель людей або інші тяжкі наслідки, які настали внаслідок вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 114-1 КК України [15, с. 140].

Отже, додатковим об'єктом в цьому випадку виступають також інші суспільні відносини, вичерпний перелік яких навести неможливо, оскільки поняття «інші тяжкі наслідки» є поняттям оціночним та не містить конкретних критеріїв [17, с. 140], за якими наслідки однозначно можна визнати тяжкими чи нетяжкими. Так або інакше, крім загибелі людей до тяжких наслідків доцільно

віднести спричинення значної матеріальної шкоди, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, знищення важливих об'єктів, пошкодження життєзабезпечуючих комунікацій, знищення чи приведення в негідність військового майна чи засобів ведення бою тощо [21; с. 189].

В залежності від шкоди, яку було спричинено, встановлюється конкретний додатковий об'єкт злочину. Ч. 1 ст. 114-1 КК України є злочином з так званим формальним складом, тобто злочином, який є закінченим з моменту вчинення дій, вказаних у диспозиції статті. Ряд науковців кримінального права наголошує на тому, що злочин з формальним складом – це злочин, для визнання якого закінченим достатньо встановити факт вчинення вказаних у статті дій [22, с. 140]. Проте тут необхідно погодитись із А.О. Пінаєвим, на думку якого, у формальних складах злочину за межі складу виводяться не наслідки посягання, а лише їх розміри. У злочинах з формальним складом «... особа не лише усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї дії чи бездіяльності, але й передбачає її суспільно небезпечні наслідки, бажаючи їх настання» [23, с. 147]. Отже, що стосується злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, то він, як і будь-який інший злочин, призводить до настання суспільно небезпечних наслідків, які, проте, не завжди піддаються конкретному матеріальному визначенню. Причиною цього П.С. Берзін вбачає віддаленість шкоди від вчиненого діяння у часі з урахуванням «особливого значення» (значущості) певної соціальної цінності як об'єкта кримінально-правової охорони, на який спрямоване відповідне діяння, що може зумовити відмову законодавця від визнання конкретних наслідків елементом складу злочину [24, с. 271].

Предметом злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України є законна діяльність ЗСУ та інших військових формувань. Тобто відповідальність за вчинення перешкоджання діяльності ЗСУ та інших військових формувань настає тільки у разі, якщо така діяльність була законною.

Відповідальність суб'єкта, який перешкоджає діяльності ЗСУ або інших військових формувань може наставати також у разі, коли особа, помиляючись, вважала таку діяльність законною. У цьому випадку за правилами кваліфікації

суб'єктивної помилки вчинене розцінюється як закінчений замах на злочин, передбачений ст. 114-1 КК України. Відповідно до Закону України «Про Збройні Сили України», у структуру ЗСУ входять Генеральний штаб Збройних Сил України як головний орган військового управління; види збройних сил – Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили; з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, що не належать до видів Збройних Сил України. Згідно із абз. 13 ст. 1 Закону України «Про оборону України» військове формування – створена відповідно до законодавства України сукупність військових з'єднань і частин та органів управління ними [18, с. 140], які комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій [5].

Законною визнається та діяльність ЗСУ та військових формувань, яка здійснюється відповідними підрозділами та відповідно до чинного законодавства, що регулює діяльність зазначених суб'єктів у особливий період. Зовнішнє вираження злочин знаходить в ознаках об'єктивної сторони, яка у науці вітчизняного кримінального права характеризується суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечним наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення злочину [19, с. 111].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, передбачає одну-єдину форму – перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань. Аналогічна форма об'єктивної сторони передбачена також у ст. ст. 157, 160, 170, 171, 174, 180, 340, 351, 363-1, 386 КК України.

З огляду на широку вживаність такої форми злочинної діяльності, як «перешкоджання» в даному випадку досить суттєвим є з'ясування особливостей

її саме у злочині, передбаченому ст. 114-1 КК України. Автори словника української мови визначають термін «перешкоджати» як «бути перепорою для чого-небудь, створювати завади, заважати, забороняти кому-, чому-небудь» [7, с. 322]. Таким чином, перешкоджання фактично представляє собою цілеспрямовану діяльність, яка полягає у незаконному втручанні з метою створенні перешкод, перепон, спрямованих на недопущення, припинення чи заборону певного явища чи діяльності.

Перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань полягає у вчиненні діяння (дій або бездіяльності), яке виражається у втручанні в цю діяльність, створенні перешкод, перепон, спрямованих на недопущення, припинення чи заборону проведення окремих дій чи маневрів ЗСУ та іншими військовими формуваннями, прийняття тактичних чи стратегічних рішень керівництвом чи особовим складом зазначених підрозділів задля ускладнення або унеможливлення здійснення законної діяльності ЗСУ та іншими військовими формуваннями або істотному зниженні її ефективності.

Перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань може виражатися у блокуванні, перекритті та знищенні шляхів, шляхопроводів за маршрутом пересування підрозділів ЗСУ та інших військових формувань; захопленні, пошкодженні, викраденні, знищенні засобів, необхідних для виконання поставлених перед ЗСУ та іншим військовим формуванням задач; застосуванням фізичного чи психічного насильства (погроз застосування насильства чи шантажу) по відношенню до військовослужбовців задля перешкоджання виконання останніми поставлених задач; невиконання необхідних дій, які залежать від суб'єкта, якщо внаслідок такого невиконання створюються перешкоди законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань; застосування підкупу чи використання обману задля припинення чи недопущення здійснення військовослужбовцями законної діяльності в особливий період; унеможливлення застосування військовослужбовцями сил та засобів ведення бою шляхом створення загрози для життя інших осіб або

спричинення тяжких наслідків їх здоров'ю, або знищення чи пошкодження їх майна.

Необхідно підкреслити, що перешкоджання може здійснюватися у двох основних видах: інтелектуальному та фізичному. Названі види містять у собі більш деталізовані форми діяльності, перераховані вище, які ми вважаємо способами вчинення злочину. Інтелектуальне перешкоджання може виражатися у погрозах як військовослужбовцям, так і членам їх сімей з метою примусити перших не виконувати ті або інші дії. Інтелектуальним перешкоджанням також можна визнати дії осіб, які, користуючись нестабільною ситуацією у суспільстві, політичною агітацією чи пропагандою окремих поглядів та ідей переконують військовослужбовців відмовитись від виконання своїх обов'язків нібито з гуманістичних мотивів. Іншим видом інтелектуального перешкоджання можна визнати дії осіб, які розповсюджують особисті дані військовослужбовців, які виконували бойові задачі, із закликом засудити дії таких військовослужбовців та помститися їм за діяльність, яку вони виконували у складі ЗСУ та інших військових формувань.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину є обстановка вчинення злочину, під якою маються на увазі об'єктивні умови, в яких вчиняється злочин. Обстановка, за якої вчиняється злочин, є обов'язковою ознакою злочинного діяння лише у випадках, коли вона вказана у диспозиції статті Особливої частини КК України. Що стосується розглядуваної статті, то обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є обстановка злочину – особливий період. Відповідно до абз. 11 ст. 1 Закону України «Про оборону України», особливий період – період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій. Перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань за відсутності правового режиму

особливого періоду не утворює складу злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України.

\Суб'єктом злочину може виступати будь-яка фізична осудна особа, якій на час вчинення злочину виповнилось 16 років. З суб'єктивної сторони перешкодження законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань може бути вчинене лише умисно – як з прямим, так і з непрямым умислом. Законом не передбачено наявності будь-яких обов'язкових ознак суб'єктивної сторони, які б впливали на кваліфікацію перешкодження законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань, проте навіть ті елементи, які існують в рамках прямого чи непрямого умислу, доцільно досить докладно проаналізувати. Аналізуючи суб'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, необхідно врахувати, що певним чином цей злочин вирізняється з-поміж інших злочинів проти основ національної безпеки України, оскільки вони можуть вчинятися виключно з прямим умислом, оскільки в більшості випадків ця особливість обумовлена конструкцією, обтяженою наявністю обов'язкових елементів – мети та мотиву злочину. Що стосується перешкодження законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань, то в структурі складу цього злочину такі обов'язкові елементи суб'єктивної сторони відсутні, з огляду на що ми можемо припустити, що злочин може бути вчинений також і з непрямым умислом.

Оскільки цей злочин є новим, і практика притягнення осіб до кримінальної відповідальності за його вчинення відсутня, необхідно звернутися до аналогічних форм злочинної діяльності, яка виражається в перешкодженні тим або іншим діям чи процесам та відповідальність за яку передбачено у чинному КК. Врахування досвіду притягнення осіб за вчинення злочинів, які умовно схожі за зовнішніми ознаками, не буде аналогією. Так, аналізуючи склади злочинів, до об'єктивної сторони яких входить така форма, як «перешкодження», автори

Науково-практичного коментарю до КК України доходять висновку, що ці злочини можуть бути вчиненими тільки умисно [8, с. 377]. В більшості злочинів автори Науково-практичного коментарю за загальною редакцією В.Я.

Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна зазначають, що умисел може бути тільки прямим. Така позиція переважно базується на тому, що злочини з формальним складом можуть вчинятися тільки з прямим умислом. Проте склади злочинів, передбачені ст. ст. 328, 329, 334 КК України, доводять, що це правило не є об'єктивним. Беручи до уваги аргументи, наведені вище А.О. Пінаєвим та П.С. Берзіним, необхідно акцентувати на тому, що положення по те, що особа має саме бажати настання суспільно небезпечних наслідків – шкідливих змін в об'єкті злочину, не відповідає структурі диспозиції, в якій немає посилення ні на обов'язкову мету, ні на інші елементи суб'єктивної сторони. Якщо проаналізувати об'єктивне вираження цього злочину через призму психічної діяльності особи, то буде зрозуміло, що в злочині, який аналізується, діяння особи злите з суспільно небезпечними наслідками.

Тобто саме перешкоджання і є суспільно небезпечним наслідком. А отже, неможливо, знаходячись у стані осудності та вільного вибору напрямку своєї поведінки, вчинити дію, не бажаючи її вчинити. Відповідно, неможливо, передбачаючи суспільно небезпечні наслідки, за таких умов не бажати їх настання, вчиняючи відповідне діяння. Тому висновок щодо форми вини у злочині, передбаченому ст. 114-1 К України, необхідно зробити на користь прямого умислу. Мотиви та мета злочину не мають кваліфікуюче значення та можуть бути будь-якими, що не впливає на кваліфікацію (за виключенням випадків, коли злочин, передбачений ст. 114-1 КК України, утворює реальну чи ідеальну сукупність з іншим злочином). Так або інакше, згідно із вимогами ст. 91 КПК України мотив та мета злочину підлягають доказуванню поряд із винуватістю обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення та формою вини.

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 114-1 КК України, вважається закінченим з моменту виконання будь яких дій, спрямованих на перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань або припинення такої діяльності. При цьому для кваліфікації дій особи не має значення, чи унеможливили або ускладнили дії суб'єкта злочину законну діяльність військових підрозділів та

формувань. Якщо в діях особи вбачаються ознаки іншого складу злочину, то вчинене фактично кваліфікується за правилами сукупності.

Злочин, передбачений ч. 2 ст. 114-1 КК України, вважається закінченим з моменту настання суспільно небезпечних наслідків. Цей злочин сконструйований як злочин з похідними наслідками, що обумовлює у ньому подвійну (змішану) форму вини. Характеризуючи злочини з ускладненою (подвійною) формою вини, автори підручника з кримінального права відзначають, що, вчиняючи умисний злочин, особа іноді приводить до руху якісь сили, які без її волі тягнуть або настання наслідків, які не охоплювались умислом суб'єкта (у злочинах із формальним складом), або настання додаткових, тяжчих, небажаних для неї наслідків (у злочинах з матеріальним складом) [10, с. 289]. До подібного висновку доходять І.В. Хохлова та О.П. Шем'яков: «У другій групі злочинів складність об'єктивної сторони полягає в тому, що передбачене законом умисне діяння спричиняє два різні наслідки: перший (найближчий) є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони, другий (віддалений) – кваліфікуючою ознакою. В цих злочинах відповідно до закону щодо діяння і щодо першого, обов'язкового, наслідку суб'єктивна сторона виражається в умислі (прямому чи непрямому), а щодо другого (кваліфікованого) наслідку – тільки в необережності» [11, с. 106].

В принципі, наведені вище точки зору дозволяють дійти загального висновку про те, що в цілому злочин, передбачений ч. 2 ст. 114-1 КК України, буде умисним. Відношення ж до наслідків, що настали, має бути виключно необережним, в іншому випадку вчинене необхідно кваліфікувати як сукупність. Як вбачається, ефективне застосування норми закону про кримінальну відповідальність за перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань здатне: – поставити під захист кримінального закону діяльність ЗСУ та інших військових формувань, спрямовану на забезпечення національної безпеки України; – шляхом правового впливу знизити рівень безкарної протидії з боку осіб заходів, що вживаються для подолання терористичної та сепаратистської діяльності в окремих регіонах нашої країни; –

притягнути до кримінальної відповідальності осіб, що залучені до зниження ефективності законної діяльності ЗСУ та інших військових формувань в особливий період.

Розділ III. Правові підстави кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань

Частина 1 ст. 114-1 Кримінального Кодексу України (далі – КК) встановлює кримінальну відповідальність за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом [1]. Отже, правовими (юридичними) підставами кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період є діяння, яке містить склад злочину, передбаченого ст. 114-1 КК.

Склад злочину, передбачений ст. 114-1 КК, включає чотири складові: об'єкт злочину, об'єктивна сторона злочину, суб'єкт злочину і суб'єктивна сторона злочину.

1. Об'єктом злочину, передбаченого ст. 114-1 КК, є національна безпека України. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» національна безпека України – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної

діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [25].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України» Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, є суб'єктами забезпечення національної безпеки України [26].

Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Відповідно до ч. 4 ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України, відповідно до закону, можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, боротьби з тероризмом і піратством, посилення охорони державного кордону, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні і континентального шельфу України та їх правового оформлення, протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у відкритому морі, ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України [27; с. 54].

До інших військових формувань слід відносити: Службу безпеки України, Службу зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони

України, Державну прикордонну службу України, Національну гвардію України, Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України.

Додатковим об'єктом злочину є – законна діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань. Законною визнається така діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань, яка не суперечить Конституції та чинному законодавству України.

Порядок здійснення законної діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань встановлений багатьма законодавчими актами. Зокрема, це Конституція України, закони України: Про основи національної безпеки України; Про оборону України; Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію; Про військовий обов'язок і військову службу; Про правовий режим надзвичайного стану; Про правовий режим воєнного стану; Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави; Про боротьбу з тероризмом; Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання; Про Збройні Сили України; Про Службу безпеки України; Про Службу зовнішньої розвідки України; Про Національну гвардію України; Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей тощо.

2. З об'єктивної сторони злочин, передбачений ч. 1 ст. 104-1 КК, характеризують дії або бездіяльність, які полягають у перешкодженні законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України в особливий період.

Під перешкодженням законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України слід розуміти умисне створення перешкод або встановлення будь-яких обмежень у законній діяльності військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань України при виконанні ними своїх службових обов'язків в особливий період [27].

Перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України може відбуватися у різний спосіб, наприклад:

блокування органів військового управління, об'єднань, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій, стратегічних об'єктів, окремих підрозділів, шляхів сполучення, руху військового транспорту шляхом перекриття руху, виставлення пікетів або постів, організації скупчення людей, тварин або транспорту, влаштування перепон, барикад, завалів, руйнування або пошкодження шляхів сполучення, обладнання, споруд, засобів зв'язку чи сигналізації, транспортних засобів тощо; пошкодження, знищення, захоплення або незаконне утримання військових об'єктів, споруд, будівель, техніки, транспорту та об'єктів інфраструктури; примушення шляхом шантажу, насильства або обману військовослужбовця до виконання незаконних дій або невиконання законних дій; інші дії, що спрямовані на створення перепон у діяльності або виконанні військовослужбовцями Збройних Сил України та інших військових формувань України своїх службових обов'язків [14; с. 75].

Якщо спосіб перешкоджання утворює ознаки самостійного злочину (наприклад, посягання на життя або здоров'я, викрадення людини, захоплення заручників, знищення або пошкодження майна, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, перевищення влади або службових повноважень тощо) – вчинене, за наявності для того підстав, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів.

Часом вчинення злочину, за ст. 114-1 КК, є особливий період. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про оборону України» [4] та ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [28] особливий період – період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій. Отже, перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України утворює злочин за ст. 114-1 КК, якщо такі дії відбуваються з моменту оголошення мобілізації (крім цільової) чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

За ч. 1 ст. 114-1 КК злочин вважається закінченим з моменту перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.

3. Суб'єкт злочину загальний – фізична, осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

4. Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом. Ставлення до наслідків у вигляді загибелі людей або інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 114-1КК) характеризується умислом або необережністю.

Кваліфікуючі ознаки злочину, за ч. 2 ст. 114-1 КК – те саме діяння, яке призвело до загибелі людей або інших тяжких наслідків. Оскільки таке діяння спричиняє злочинну шкоду іншим безпосереднім об'єктам (життя, здоров'я, власність тощо) кримінально-правової охорони, воно повинно кваліфікуватися за правилами сукупності злочинів.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що норма, передбачена ст. 114-1 КК, за своєю конструкцією, є бланкетною і при формулюванні диспозиції цього злочину законодавець не визначає усіх його окремих ознак. Отже, для точного встановлення усіх ознак складу цього злочину необхідно звертатись не тільки до норм Особливої та Загальної частини КК, але і до норм законодавства України, що визначають зміст законної діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України в особливий період.

Згідно зі ст. 2 Конституції України територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Відповідно до принципів міжнародного права кожна країна, яка є суб'єктом міжнародно-правових відносин, повинна дотримуватись у своїй політиці демократизму, прав і свобод людини та громадянина, суверенітету, тобто незалежності всередині держави, та недоторканності ззовні. Беручи до уваги активні посягання на територіальну цілісність України, законодавець шляхом прийняття 08 квітня 2014 року ЗУ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» № 1183-VII посилив відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України.

Ст. 114-1 КК України передбачає відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України або інших військових формувань. Збройні Сили України, згідно ст. 1 ЗУ «Про Збройні Сили України» - це військові формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України дають відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Отже, можна визначити, що об'єктивну сторону злочину передбаченого ст.114-1 , становить протидія законній діяльності: Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України [29, с 160]. З висновку наукової експертизи юридичної компанії «Майоров, Нерсесян та партнери» про недоліки складу злочину передбаченого ст.144 і КК України бачимо, що недоліком є не зазначення у даній статті відповідальності за перешкоджання законній діяльності військовим комісаріатам.

Згідно ст. 65 Конституції України Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Перешкоджання громадянам здійснювати свій обов'язок так само повинен бути кримінально караним діянням. У сучасних реаліях України цей злочин дуже актуальний, через війну на Сході країни. Люди, захищаючи свою державу, не завжди є військовослужбовцями, наприклад жінки, або особи, які не досягли віку вступу до лав ЗСУ, однак вони захищають країну, роблячи правомірні вчинки.

Нажаль, сьогодення в Україні свідчить про ганебні наслідки ухилення від військової служби, давання неправомірної винагороди за ухилення від призову. Військові комісаріати, здійснюючи мобілізаційні заходи, виконують функції

держави з оборони країни, які треба поставити під охорону кримінального закону. Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, так само здійснюють допомогу у веденні військових дій на своєму рівні. Вищезазначене вимагає за необхідне на думку Чорного Р. розширення коло суб'єктів яким здійснюються перешкоджання за ст. 114і КК України, а саме: військові комісаріати, підприємства, установи, організації, органів державної влади, місцевого самоврядування, а також громадян України від виконання свого Конституційного обов'язку із захисту Батьківщини [30, с 16].

ВИСНОВКИ

На підставі здійсненого аналізу можна дійти таких висновків.

Збройні сили України — це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань полягає у вчиненні діяння (дій або бездіяльності), яке виражається у втручанні в цю діяльність, створенні перешкод, перепон, спрямованих на недопущення, припинення чи заборону проведення окремих дій чи маневрів ЗСУ та іншими військовими формуваннями, прийняття тактичних чи стратегічних рішень керівництвом чи особовим складом зазначених підрозділів задля ускладнення або унеможливлення здійснення законної діяльності ЗСУ та іншими військовими формуваннями або істотному зниженні її ефективності.

Додатковим об'єктом злочину є — законна діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань. Законною визнається така діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань, яка не суперечить Конституції та чинному законодавству України.

Суб'єкт злочину загальний - фізична, осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом. Ставлення до наслідків у вигляді загибелі людей або інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 114-1 КК) характеризується умислом або необережністю.

Кваліфікуючі ознаки злочину, за ч. 2 ст. 114-1 КК - те саме діяння, яке призвело до загибелі людей або інших тяжких наслідків. Оскільки таке діяння спричиняє злочинну шкоду іншим безпосереднім об'єктам (життя, здоров'я, власність тощо) кримінально-правової охорони, воно повинно кваліфікуватися за правилами сукупності злочинів.

Частина 1 ст. 114-1 Кримінального Кодексу України (далі – КК) встановлює кримінальну відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період. Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Те саме діяння, яке призвело до загибелі людей або інших тяжких наслідків, карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Норма, передбачена ст. 114-1 КК, за своєю конструкцією, є бланкетною і при формулюванні диспозиції цього злочину законодавець не визначає усіх його окремих ознак. Отже, для точного встановлення усіх ознак складу цього злочину необхідно звертатись не тільки до норм Особливої та Загальної частини КК, але і до норм законодавства України, що визначають зміст законної діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України в особливий період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс] // Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс] // Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
3. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII [Електронний ресурс] // Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>
4. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII [Електронний ресурс] // Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон від 21.10.1993 р. № 3543-XII [Електронний ресурс] // Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>
6. Анисимов Ю.А. Уголовная ответственность за воспрепятствование законной профессиональной деятельности журналистов / Ю.А. Анисимов // Сайт адвоката Анисимова Ю.А. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://advocat-cons.info/index.php?newsid=18476#.X7D1E10zbIU>
7. Безпала Я. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів: тлумачення об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого частиною 1 статті 171 КК України /Л. Безпала // Публічне право. - 2013. - №4. -С. 235-241.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад, і голов. ред. В.Т. Бусел. - К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. -1728 с.

9. Вереша Р.В. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (коментар до ст. 171 КК України) / Р.В. Вереша // Вісник Академії адвокатури України. - 2009 - Число 2. - С. 86-89.
10. Костенко Л. Кримінальна відповідальність за перешкоджання журналістській діяльності / Л. Костенко // Юридичний журнал. - 2008. - №12.-С. 46-49.
11. Костенко О. Деякі проблеми кримінально-правової охорони законної діяльності журналістів та авторів в Україні / О. Костенко // Право України. - 2010. - №9.- С. 256-262.
12. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. - М.: Государственное издательство юридической литературы, 1960. - 244 с.
13. Кундеус В.Г. Правові підстави кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань / В.Г. Кундеус II Пріоритети національного реформування держави і права: теорія та практика: зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. Інтернет-конф.: тези наук. доп. (8 жовт. 2014 р.)
14. Маркін В.І. Ст. 180 «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду» Кримінального кодексу України: недоліки та шляхи вирішення / В.І. Маркін // Форум права. - 2011. - №2. - С. 585-589.
15. Олейніков Д.О. Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України / Д.О. Олейніков II Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». - 2014. - Вип. 27. - Т.3.- С. 54-58.
16. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-ХІІІ Відомості Верховної Ради України. - 1992. - №9. - Ст. 106.

17. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - №23. - Ст. 118.
18. Семенюк О.О. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів / О.О. Семенюк, Є.О. Фесенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». -2013. - Вип. 23.-Ч. 2. -Т.3.- С. 47-51.
19. Солдатенко А. Об'єктивна сторона перешкоджання здійсненню виборчого права / А. Солдатенко // Вісник Львівськ. ун-ту. Серія юридична. - 2002. - Вип. 37. - С. 424-429.
20. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / за заг. ред. докт. філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Х.: ВД «Школа», 2006. 1008 с
21. Чорний Р. Проблеми удосконалення закону України про кримінальну відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань / Р. Чорний // Национальный юридический журнал: теория и практика. -2015. - Февраль. - С. 159-162.
22. Кудеус В.Г. Правові підстави перешкоджання законній діяльності ЗСУ або інших військових формувань/ В.Г. Кудеус // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=887%3A240914-10&catid=107%3A5-1014&Itemid=132&lang=ru
23. Нерсисян А.С. Науковий висновок з приводу перешкоджання законній діяльності Збройних сил України/ А.С. Нерсисян // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://iqlaw.com.Ua/publikatsiji/naukovi-visnovki/l-88-naukovijvisnovok-z-privodu-pereshkodzhannya-diyalnosti-zbrojnikh-sil-ukrajini>
24. Людвік В.Д. Кримінально-правова характеристика перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань / В. Д. Людвік // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх

справ. - 2015. - № 2. - С 234-238. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UnW/Nvdduvs_2015232

25. Пленум Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» // Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах) : інформаційнодовідкове видання / автори-упоряд. Алфьоров С.М., Людвік В.Д., Примаченко В.Ф., Терещенко А.І., Шаблистий В.В.; за заг. ред. В.В. Шаблистого. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 15–21.
26. Кримінальне право України : [навч. посіб.] / [С.Г Волкотруб, О.М. Омельчук, В.М. Ярін та ін.]. - К. : Наукова думка ; Прецедент, 2004. - 297 с.
27. Науково практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К. : Каннон, А.С.К., 2001. - 1104 с.
28. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. Азаров та ін. ; за заг. ред. О. Джужі, А. Савченка, В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком-Інтер, 2018. 1104 с.
29. Сухонос. Склад злочину: закон, теорія та практика: монографія. Суми: Університетська книга, 2018. 200 с.
30. Кримінальне право України. Загальна і особлива частина: навч. посіб. / за заг. ред. Є. Л. Стрельцова. Одіссей, 2013. 264 с.